

Politik Bilim

“İlm-i-nâfi” Bulunacak Neyse Onu Okutmak!

Aykut Göker

<http://www.inovasyon.org>; harunaykutgoker@gmail.com

“Science and Innovations in Iran...” başlıklı kitabın ikinci bölümünde İranlı Fizikçi Reza Mansouri’nin yazdıklarıyla ilgili söyleşimi bu hafta da sürdürüyorum.

İran’daki bilim anlayışı konusunda yazdıklarına değindiğim Reza Mansouri, meseleyi biraz daha açarak, İran’da ‘bilim’ dendiğinde bundan dört farklı anlam çıkarılabileceğini belirtiyor: *“Birincisi, geleneksel teoloji anlaşılabilir. Farsçada ‘ilm’ olarak adlandırılan bu bilgi kategorisi kitaba (metinlere) dayanır. İkincisi, ‘modern bilimler’ olarak bilinen ve 150 yıl önce İran’da Dâr-ül-fünûn [!] kurulduğunda ülkede var olan geleneksel doğa bilimlerinin kastedildiği sanılabilir.*

“Üçüncüsü, [1934’te] Tahran Üniversitesi’nin kurulmasından sonra kısmen Batı’dan aktarılan bilimsel metinlerin yansıttığı günün bilgilerinin bilimin kendisi olarak algılanmasıdır. Bugün hâlâ İran’da yaygın bilim anlayışı az çok budur ve bilim yine kitaplarda (metinlerde) yazılı olandan ibarettir...”

“[Oysa ilk üçünden farklı ve] modern bir kavram olarak bilim, çıktısı bilimsel bilgi olan bir süreçtir [durağan bir bilgiler kümesi değil; var olan bilgileri sürekli değiştiren, geliştiren dinamik ve karmaşık bir süreç]. Asıl mesele bu süreç katılmaktır ve bizim bu süreçle tanışmamız aşağı yukarı İran-İrak savaşının başlarına rastlar. Bu nedenle, halkımızın çoğu bu kavrama yabancıdır ve henüz üniversitelerimiz, araştırma kurumlarımız da bu bilim kavrayışına dayalı olarak yönetilmemektedir. Bu modern kavrayışta bilim metinlere dayanmaz [mevcut metinlerle sınırlı kalmaz]; yeni metinler [yeni bilgiler] yaratır.”

Yazara göre, bugün İran’daki en yaygın bilim anlayışı ilk üçün bir bileşimidir. Bu aslında ‘*kitap ne diyorsa odur*’ anlayışıdır ve bu baskın anlayışı kırmak zordur. Çünkü bu anlayışın tarihsel kökleri çok eskiye, Selçukluların hükümler döneminde, Selçuklu veziri Nizamü'l-Mülk’ün [1018-1092] bütün İslâm âleminde olduğu gibi İran’da da kurup yaygınlaştırdığı Nizamiye medreselerine kadar uzanır. Nizamü'l-Mülk, çağdaşı Gazâlî [1058- 1111] gibi, Sünnî-Şafîî inanç sistemine ve Eş’ari öğretisine bağlıdır. Bu öğretinin egemenliğindeki Nizamiye medreselerinde yapılan “*din üzerine okumalar ilm’dir*”. Bu ilmin izin verdiği biraz matematik, biraz astronomi ‘*ilm-i-nâfi*’ (faydalı ilim); ama bunların dışında kalan doğa bilimleri ‘*ilm-i-zarar*’dır (zararlı ilim). ‘*İlm-i-zarar*’ın okutulması yasaklanmıştır.

İngilizcedeki ‘*study [çalışma]*’ sözcüğünün karşılığının Farsçada ‘*okuma*’ olduğunu belirten Mansouri’ye göre, anılan ‘*ilm*’ anlayışında ‘bilimsel çalışma’nın karşılığı da “*kitapta yazılı ilmi okuyup bellemdir*”. Yazar, şunu da ekliyor: “*Hiç kuşkusuz, ortaöğretim sistemimiz, hattâ yükseköğretim sistemimiz de okumaya ve bellemeye dayanmaktadır. Böyle bir sistemde yaratıcılığa, üretime, yeniliğe ve inisiyatif kullanmaya ilişkin hiçbir emare bulunmaz.*”

Mansouri, sonuçta konuyu şöyle bağlıyor: “*İran’da modern bilimle / bilimsel akılcılıkla geleneksel teoloji arasında bugün iyice hararetlenmiş olan çatışma bu ikisi arasındaki iki bin yıllık çatışmanın sonucunu belirleyecektir. Sonuç her ne olursa olsun, getireceği şartlar, İran uygarlığının diğer çağlarından çok [934–1062 yılları arasında İran’da hüküm süren] Şii Büveyhoğulları Hânedân’ı ile İslâm’ın [on ikinci yüzyıla kadar süren] Altın Çağ’ındaki şartlara [o dönemlerdeki akılcılığa] daha yakın olacaktır.*”

Mansouri İnan'daki gidişat konusunda iyimser... Bense bizdeki gidişata baktığımda o kadar iyimser olamıyorum. Onun için önceki yazımı, bizinkiler için esas olan 'ilm'dir, deyip şöyle bitirmiştım: *"Ama bu çağda bütünüyle de 'bilim'siz edemeyecekleri için, amaçları, 'bilim'i hiç olmazsa 'ilm'in süzgecinden geçirerek aykırılıklarını eleyip gençlere öyle okutmaktır."* Bilimi 'ilm'in süzgecinden geçirmek aklın inkârıdır. Aklın inkâr edildiği yerde ise bilimsel çalışma olmaz; olsa olsa bu elemde *ilm-i-nâfi* bulunacak neyse yalnızca o okutulup belletilir.

CBT. 06 Şubat 2015